

тримки програми стимулювання організованих заощаджень населення та обмеження впливу депозитів.

Висновки

Дефіцит державного бюджету виступає важливим інструментом державної фінансово-кредитної політики, засобом впливу на економіко-соціальне становище держави. В Україні формування бюджету з дефіцитом зумовлюється тим, що в нашій державі є значна потреба у проведенні реформ у різних сферах, фінансуванні державної інфраструктури, підвищенні якості соціальних і адміністративних послуг. Проте в нашій державі використання дефіцитного бюджетного фінансування не можна розцінювати як виважене. Наслідком цього стало недостатнє державне фінансування розвитку національної економіки, проведення структурної перебудови, формування ринкової інфраструктури та реформування інших сфер господарського комплексу.

На наш погляд, основні шляхи вдосконалення процесу формування бюджетів та їхніх дефіцитів мають бути направлені на:

- 1) запровадження жорсткого контролю за раціональним та ефективним використанням коштів бюджетів усіх рівнів;
- 2) відмову від практики залучення кредитів Національного банку для покриття дефіциту бюджету;
- 3) відмову від покриття дефіциту бюджету за рахунок залучення коштів від розміщення державних цінних паперів;
- 4) запровадження виваженої податкової політики за рахунок упровадження системи оподаткування, яка базується на зменшенні кількості податків, та інші.

Планування і прогнозування бюджетного дефіциту має базуватися на розрахунках показників виконання планів надходження доходів по елементному аналізу та передбачати зміни їх надходження у поточному та найближчому періоді.

Список використаних джерел

1. Дем'янишин В.Г. Бюджетне фінансування та його особливості в сучасних умовах [Електрон. ресурс] / Василь Дем'янишин / Світ фінансів. – 2007. – №2. – С. 34–48.
2. Дем'янишин В.Г. Складання проекту бюджету держави: прагматика, проблематика та шляхи удосконалення [Електрон. ресурс] / Василь Дем'янишин / Світ фінансів – 2007. – №4. – С. 100–115.
3. Звіт про виконання державного бюджету України за 2009 рік у розрізі економічної класифікації [Електрон. ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/file/link/244339/file/Zvit.pdf>
4. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2010 рік [Електрон. ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=285530&cat_id=285529
5. Кудряшов В.П. Фінансування дефіциту державного бюджету / В.П. Кудряшов / Економіка України. – 2009. – №4. – С. 52–64.
6. Стігліц Д.Е. Економіка державного сектора / Д.Е. Стігліц ; [пер. з англ. Олійник А. та Сільської Р.]. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
7. Юрій С.І. Фінанси / С.І. Юрій, В.М. Федосов ; Тернопільськ. нац. екон. ун-т. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

Ю.І. ЯСЬКО,

аспірант, Київський національний торговельно-економічний університет

Конкурентна політика як форма державного регулювання економіки

У статті досліджено сутність понять «конкурентна політика держави» та «державне регулювання економіки», обґрунтовано необхідність державного регулювання економічної конкуренції. Також визначено роль та місце конкурентної політики в системі державного регулювання економіки.

Ключові слова: конкурентна політика, державне регулювання економіки, конкуренція, економічна політика, конкурентне середовище.

В статье исследована суть понятий «конкурентная политика государства» и «государственное регулирование экономики», обоснована необходимость государственного регулирования экономической конкуренции. Также определены роль и место конкурентной политики в системе государственного регулирования экономики.

Ключевые слова: конкурентная политика, государственное регулирование экономики, конкуренция, экономическая политика, конкурентная среда.

In the article we investigated the essence of the concepts «competition policy» and «state regulation of the economy», grounded the necessity of government regulation of economic competition. Also we determined the role and place of competition policy in the system of state regulation of the economy.

Keywords: competition policy, government regulation of the economy, competition, economic policy, competitive environment.

Постановка проблеми. Конкурентна політика є важливим елементом економічної політики держави та однією із ключових форм реалізації державного регулювання економіки, вона

в певній мірі відображає місце та роль держави в регулюванні економічних процесів та забезпеченні економічного зростання. З кінця минулого тисячоліття стрімкий розвиток конкурентних відносин, структурні зміни у світовій економіці зумовили зростання ролі регулюючих засобів держави щодо впливу на конкурентне середовище як у міжнародному, так і національному аспекті. Тому дослідження проблеми конкурентної політики як особливої форми державного регулювання економіки є, на наш погляд, актуальним та необхідним.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. У працях більшості вітчизняних та зарубіжних вчених, які вивчали дану проблематику, основна увага приділяється дослідженню загальних теоретичних засад конкурентної політики держави в цілому. Вагомий внесок у дослідження проблеми конкуренції та основ конкурентної політики зробили такі зарубіжні вчені: Дж. Бейн, Дж. Кейнс, Й. Кірцнер, А. Маршалл, Е. Мейсон, В. Ойкен, В. Парето, М. Портер, Дж. Робінсон, А. Сміт, Дж. Стігліц, Ф. Хайек, Е. Чемберлен, Й. Шумпетер та ін. Дослідження проблематики конкурентної політики не залишилися поза увагою в працях українських і російських науковців, таких як С. Авдашева, З. Борисенко, В. Геєць, Л. Головка, І. Гречишкіна, А. Гриценко, Л. Дідківська, Б. Кваснюк, І. Князева, О. Костусев, В. Лагутін, Н. Розанова, Г. Філюк, А. Циганова, А. Шастітко та інших.

Водночас слід зазначити, що проблема реалізації виваженої конкурентної політики як особливої форми державного регулювання економіки у науковій літературі вивчена недостатньо і потребує подальших досліджень.

Метою статті є дослідження ролі та місця конкурентної політики в системі державного регулювання економіки.

Виклад основного матеріалу. В основі сучасної ринкової економіки будь-якої країни лежить конкуренція. Конкурентна політика являється головним чинником, що визначає як конкурентоспроможність національної економіки в цілому, так і рівень та якість життя населення. Водночас цивілізована добросовісна конкуренція не розвивається сама по собі, а вимагає певних державних заходів. Держава повинна підтримувати її позитивні прояви, попереджувати та припиняти негативні наслідки, що є основною стратегією конкурентної політики держави.

На наш погляд, державне втручання в економічні процеси може бути ефективним та виправданим лише за умови, якщо воно є зваженим, а отже враховує функціональний розподіл між державою та ринком. Тому в економічній теорії часто постає питання співвідношення між державним регулюванням економіки і механізмом ринкового саморегулювання. Вирішення даної проблеми значною мірою залежить від того, як розглядається сутність державного регулювання економіки. Тому перед тим, як перейти до визначення ролі та місця конкурентної політики у системі державного регулювання економіки, пропонуємо з'ясувати суть державного регулювання економіки на сучасному етапі розвитку світового господарства.

У сучасній економічній літературі надано значну кількість визначень поняття державного регулювання економіки, але, на наш погляд, вони сформульовані не досить чітко й однозначно та містять значні розбіжності.

Так, на думку С.В. Мочерного, державне регулювання економіки являє собою цілеспрямований та активний вплив державних та наддержавних органів управління на функціонування та розвиток цілісної економічної системи (а отже, на її розширене відтворення) шляхом використання економічних законів і вирішення економічних суперечностей за допомогою певної сукупності форм та методів [5, с. 56]. В.М. Гринькова та М.М. Новікова розкрили сутність державного регулювання економіки як втручання державних органів влади за допомогою різних інструментів у розвиток основних економічних процесів з метою забезпечення позитивних соціально-економічних результатів [1, с. 15].

Найбільш повно, на наш погляд, розкрили сутність даного поняття науковці Л.М. Дідівська та Л.С. Головка, які зазначили, що державне регулювання економіки – це система заходів задля здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки й всього суспільства [3, с. 10].

С.М. Чистов державне регулювання економіки розглядає з двох точок зору – з практичної та теоретичної. Так, з теоретичного погляду державне регулювання економіки – це система знань про сутність, закономірності, дії та правила застосування типових методів і засобів впливу держави на перебіг соціально-економічного розвитку, спрямованих на досягнення цілей державної економічної поведінки. Своєю чергою, з практичного погляду державне регулювання економіки автор визначив як сфери діяльності держави щодо цілеспрямованого впливу на поведінку суб'єктів господарювання з метою забезпечення пріоритетів державної економічної політики [2, с. 18]. З нашого погляду, розгляд даної категорії з двох точок зору є доречним, оскільки таке визначення державного регулювання економіки є комплексним, повним та чітким.

Досить детальний аналіз щодо визначення даного поняття провів Л.А. Швайка. Він визначає державне регулювання економіки як комплекс заходів держави, спрямованих на скерування поведінки товаровиробника в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади цілей. Також до його заслуг можна віднести і те, що він досить чітко відзначив, що державне регулювання економіки можна розглядати як функцію державного управління економікою та як інструмент реалізації економічної політики [7, с. 36].

Слід зазначити, що при дослідженні проблеми співвідношення державного втручання в економіку та ринкового саморегулювання заслуговує на увагу те, що раціональне державне регулювання економіки не протистоїть механізму її ринкового регулювання, а свідомо використовує його регулюючий потенціал, що, своєю чергою, надає ринковим регу-

ляторам можливість більш цілеспрямовано і ефективно впливати на економічний розвиток. У результаті це має сприяти досягненню поставлених державою цілей і пріоритетів із меншими економічними та соціальними втратами.

Основними елементами системи державного регулювання економіки, на наш погляд, є: суб'єкти та об'єкти державного регулювання економіки, цілі, форми та методи регулювання, механізм та інструменти державного регулювання, соціально-економічні результати державного регулювання економіки (рис. 1).

Держава, визначаючи основні принципи стратегічного розвитку в економічній, виробничій, соціальній та інших сферах національного господарства, має проводити збалансовану конкурентну політику, в тому числі гармонійно поєднувати механізм конкуренції та засоби регулювання поведінки суб'єктів господарювання, що порушують конкурентне законодавство. Конкуренція при цьому є елементом ринку, який забезпечує його саморегуляцію.

Виходячи з цінності конкуренції для розвитку ринкової економіки діяльність держави має полягати як у заохоченні, так і в регулюванні конкуренції в потрібних суспільству і державі напрямках. Природно, повинні існувати розумні обмеження державного втручання в конкурентні відносини. Відповідно виникає питання про межі здійснення державної конкурентної політики. Держава займається створенням, розвитком, підтримкою, захистом конкуренції, здійснюючи тим самим «функції, з якими конкурентний механізм не справляється або справляється погано».

Складність процесу функціонування та розвитку конкурентних відносин зумовлює необхідність формування державної конкурентної політики як окремого цілісного напрямку економічної політики держави. Саме завдяки конкурентній

політиці формуються основні правила конкурентної поведінки суб'єктів господарювання.

Конкурентна політика є однією з форм державного регулювання економіки. В сучасних умовах змістовний бік конкурентної політики має відповідати потребам розвитку ринкових відносин, забезпечувати їх прогресивні зміни. Важливо стимулювати конкурентну поведінку суб'єктів господарювання, сприяти прийняттю ними більш ефективних ринкових рішень, кращому захисту прав та інтересів споживачів.

Конкурентна політика держави – це діяльність держави щодо створення та розвитку конкурентного середовища, регулювання конкурентних відносин з метою захисту та стимулювання економічної конкуренції, боротьби із зловживанням монопольним становищем, захисту законних інтересів суб'єктів господарювання, сприяння розвитку цивілізованих ринкових відносин, створення конкурентоспроможного національного виробництва.

Для ефективної реалізації конкурентної політики у держави мають бути у наявності відповідні інструменти їх досягнення. Тому державна конкурентна політика реалізується за допомогою системи інструментів (засобів, регуляторів). Їхнє застосування передбачає розробку надійної законодавчої бази, яка має забезпечити реалізацію змістового боку конкурентної політики, контроль за здійсненням відповідних заходів у сфері конкурентних відносин.

Можливі інструменти конкурентної політики визначаються тими ролями, в яких держава може вступати у відносини з конкретними ринковим суб'єктом: або як регулятор ринку, або як регулятор діяльності товаровиробників.

Інструменти конкурентної політики умовно можна розподілити на чотири групи: регламентуючі інструменти, які полягають у встановленні правил поведінки суб'єктів господарюван-

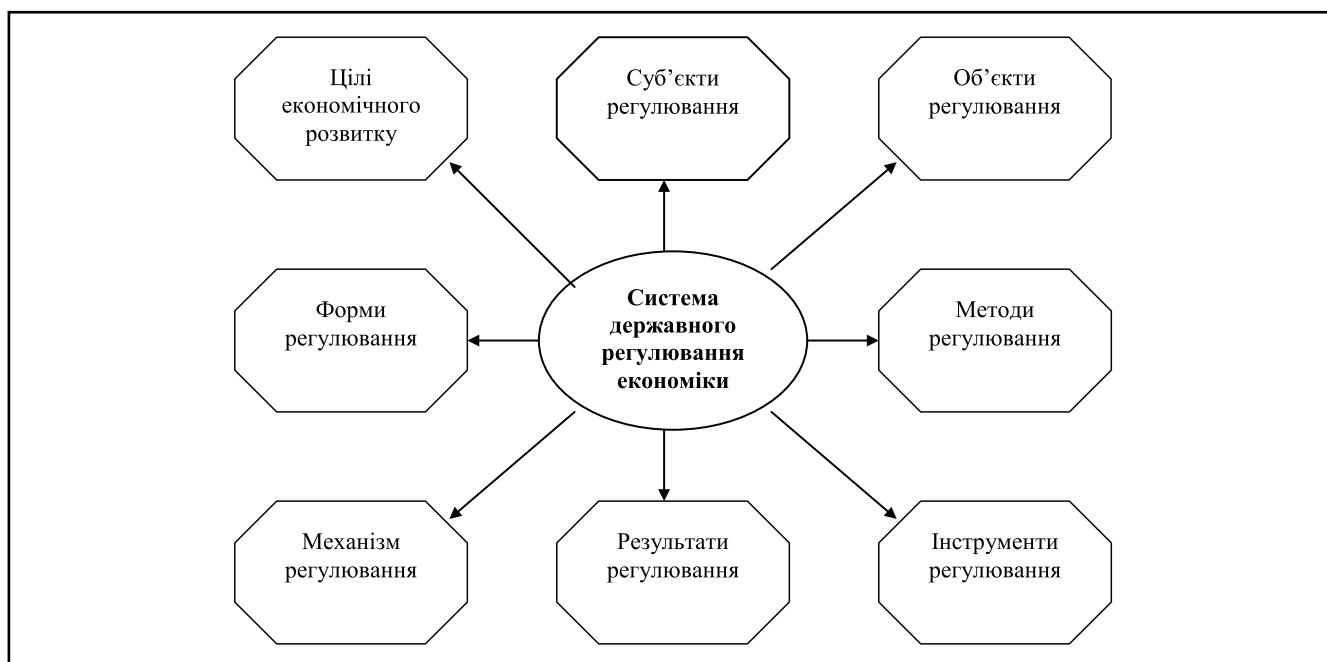

Рисунок 1. Елементи системи державного регулювання економіки*

* Складено автором.

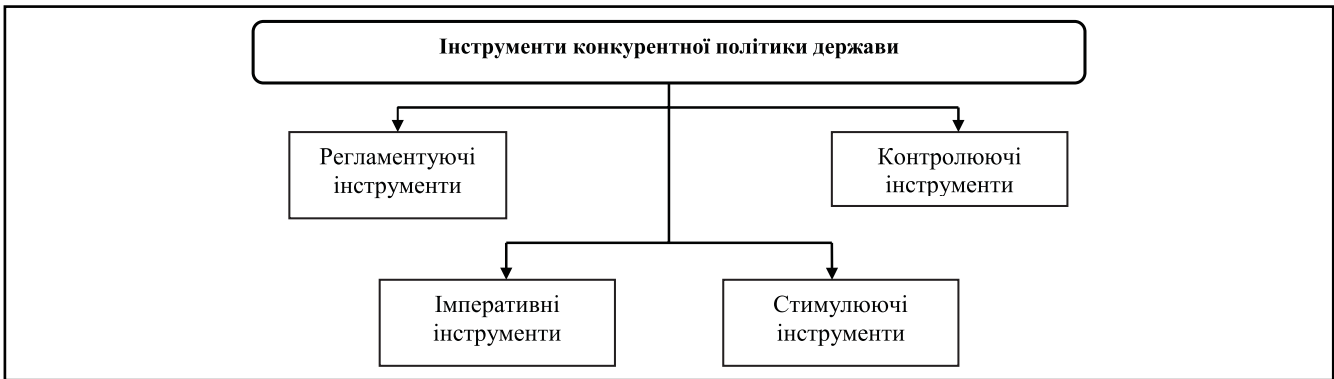

Рисунок 2. Інструменти конкурентної політики держави*

* Складено автором.

ня в сфері економічної конкуренції; стимулюючі інструменти, які сприяють розвитку конкуренції на товарних ринках; контролюючі інструменти, які спрямовані на постійний моніторинг розвитку конкурентних відносин щодо дотримання встановлених правил і норм ринкової поведінки суб'єктів господарювання; імперативні інструменти, які спрямовані на припинення негативних проявів монополізму, попередження порушень конкурентного законодавства та ін. (рис. 2).

Ефективна реалізація конкурентної політики можлива тільки за умов ефективної роботи інституту антимонопольної (конкурентної) служби. В Україні координуюча роль щодо формування та реалізації конкурентної політики належить Антимонопольному комітету України, який у процесі розроблення і реалізації конкурентної політики виконує триєдину роль: 1) як нормотворчий орган; 2) як право застосовний орган; 3) як учасник формування і реалізації конкурентної політики держави.

Слід зазначити, що для забезпечення успішної реалізації конкурентної політики Антимонопольний комітет України використовує інструменти стратегічного та короткострокового планування своєї діяльності. Враховуючи специфіку завдань захисту конкуренції, стратегічне планування застосовує комітет з метою вдосконалення правової й методологічної бази і насамперед стосується планування наукових і методологічних розробок у сфері конкурентної політики.

Короткострокове планування використовується для визначення основних пріоритетів роботи Антимонопольного комітету України на рік і механізмів їх досягнення, а також для оперативного планування розслідувань справ, досліджень ринку й виконання заходів щодо адвокаткування конкуренції [4, с. 14].

У сучасних умовах усе більш посилюється значення переходу від переважно регулювання *ex post* до регулювання *ex ante* – тобто посилення попереднього впливу державних органів на поведінку суб'єктів господарювання, які лише збираються або починають здійснювати антиконкурентні дії [6, с. 130].

У сучасному державному регулюванні економіки роль і місце конкурентної політики визначено фрагментарно, зокрема враховані лише окремі її аспекти, а саме: захист економічної конкуренції, діяльність антимонопольних органів, конкурентне законодавство.

Слід зазначити, що система державного регулювання економіки втілюється у державній політиці. Місце конкурентної політики в системі державного регулювання економіки визначається цілями завданнями, які постають перед державою у певний період часу, та обумовлене загальними цілями економічної політики держави.

Економічна політика держави може ґрунтуватися на різних теоретичних та ідеологічних засадах і навіть іноді всупереч іншим суб'єктам економічних відносин, але держава завжди повинна брати участь не тільки в правовому регулюванні економіки, а й у створенні відповідної конкурентної політики з урахуванням стану промислової та соціальної інфраструктури. Таким чином, держава передовсім повинна активно формувати конкурентне середовище і створювати відповідні переваги для розвитку національної економіки.

Варто зазначити, що роль конкурентної політики не зводиться до застосування конкурентного законодавства до суб'єктів господарювання, які зловживають монопольною владою. Конкуренція може бути ослаблена в результаті заходів державної економічної політики, а ринкова влада окремих суб'єктів господарювання посилена різними методами втручання держави в ринкові відносини. Тому конкурентна політика зумовлює широку участь антимонопольних органів у виробленні економічної політики держави в цілому, або принаймні тих її напрямів, які можуть безпосередньо вплинути на конкурентну структуру ринку, ділову практику, підприємницьку діяльність підприємств.

У сучасних умовах господарювання конкурентні відносини необхідно підтримувати, захищати та розвивати. Добре спланована та ефективно реалізована конкурентна політика держави сприяє зниженню або усуненню недобросовісної поведінки суб'єктів господарювання, що перешкоджає чесній конкурентній боротьбі та стимулює економічний розвиток у країні.

Висновки

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновки про те, що в сучасних умовах розвитку економічних відносин конкурентну політику слід розглядати як особливу форму державного регулювання економіки. Ефективна кон-

курентна політика держави сприяє створенню належних засад для функціонування соціально орієнтованої економіки, громадянського суспільства і правової держави, що забезпечує конституційні права і свободи людини. Своєю чергою, посилення ролі конкурентної політики на національному та міжнародному рівнях – це шлях до підвищення ефективності світової економіки, подальшого успішного розвитку торгівлі, зростання добробуту громадян, впровадження інноваційних технологій.

Список використаних джерел

1. Гринькова В.М., Новікова М.М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник. – Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2004. – 756 с.

2. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров та ін. – Вид. 2-ге. – К.:КНЕУ, 2004. – 440 с.

3. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – 5-те вид. – К.: Знання, 2006. – 231 с.

4. Костусев О.О. Політика захисту конкуренції в Україні: проблеми й шляхи їх вирішення // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2010. – №4. – С. 12–17.

5. Мочерний С.В., Довбенко М.В. Економічна теорія: підручник. – К.: Академія, 2004.

6. Розанова Н. Еволюція антимонопольної політики Росії: проблеми й перспективи // Вопросы экономики. – 2005. – С. 129–133.

7. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 435 с.

УДК 338.242

С.В. КОЗЛОВСЬКИЙ,

д.е.н., професор, Вінницький національний аграрний університет

Концепція стійкості економічної системи як фактор розвитку економіки держави

У статті розглянуті підходи щодо визначення стійкості економічної системи. Досліджено сутність категорії «стійкість економічної системи», її види та запропоновано власне тлумачення «стійкість економічної системи». Проаналізовано значимість оцінки категорії «економічна стійкість». Визначено підходи до управління економічною стійкістю. Наведено основні теоретичні аспекти категорії стійкості економічної системи. Вдосконалено класифікації видів стійкості та факторів впливу на стійкість економічної системи.

Ключові слова: економічна стійкість, стабільність, розвиток.

В статье рассмотрены подходы к определению устойчивости экономической системы. Исследована суть категории «устойчивость экономической системы», ее виды и предложено собственное определение «устойчивости экономической системы». Проанализирована значимость оценки категории «экономическая устойчивость». Предложены варианты управления экономической устойчивостью. Модернизирована классификация видов устойчивости и факторов влияния на устойчивость экономической системы.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, стабильность, развитие.

In article approaches to definition of stability of economic system are considered. «Stability of economic system», its kinds are investigated essence of categories and own definition is offered to «stability of economic system». It is analysed the importance of an estimation of a category «economic stability». Variants of management are offered by economic stability. Classification of kinds of stability and is

modernized by the factor of influence on stability of economic system.

Keywords: economic stability, stability, development.

Постановка проблеми. Однією з головних функцій економіки будь-якої країни є забезпечення стійкого її функціонування. Стійкість економічної системи забезпечує економічну безпеку країни, ефективне функціонування галузей економіки, конкурентоспроможність підприємств як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку. Особливого значення набуває поняття стійкості галузей економіки, яка стає одним із визначальних чинників у сучасних умовах світу. Сьогодні зростають роль і значення факторів підвищення економічної стійкості.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблеми стійкості та її визначення розглянуті у працях С.Н. Анохіна, О.В. Ареф'євої, С.П. Бараненка, Н.П. Бусленка, В.Л. Іванова, О.М. Колодізева, Ю.В. Масленка, М.А. Павловського, А.П. Поліщука, Н.В. Шандова та інших.

Мета статті полягає у розкритті сутності та особливостей стійкості економічної системи як необхідної умови розвитку економіки країни, узагальнення визначення і обґрунтування напрямів використання поняття «стійкість економічної системи», визначенні факторів впливу на забезпечення стійкості.

Виклад основного матеріалу. Поняття стійкості є фундаментальним, оскільки без нього неможливо реалізувати стан економічного зростання і прогресивного розвитку суспільства. Дане поняття стало широко використовуватися в науковій літературі гуманітарної сфери (з економіки і розвитку суспільства) лише в кінці ХХ століття. Тим часом у технічній сфе-